

De Oude Ley

Jaargang 41
2019 nr. 3

KNNV
vereniging
voor veldbiologie
afdeling Tilburg

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, redactie@tilburg.knnv.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 250 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Postbus 169

5050 AD Goirle

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Excursies: Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

06 – 27055446 | excursies@tilburg.knnv.nl

Bestuurslid: Frans van den Heuvel

Atjehstraat 3

5014 BK Tilburg

06 – 17865364 | f.g.vdnheuvel@uvt.nl

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media Marlieke van Woerkom

Website www.knnv.nl/tilburg

Facebook <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Twitter <https://twitter.com/knnvtilburg>

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stoker 06 – 12215643 dongevallei@tilburg.knnv.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 fotos@tilburg.knnv.nl
Geologie:	Wouter van Hengel 06 – 36301954 geologielandchap@tilburg.knnv.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 insecten@tilburg.knnv.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 kaaistoep@tilburg.knnv.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mossen@tilburg.knnv.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	José Langens 06 – 27042960 paddenstoelen@tilburg.knnv.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 plaggen@tilburg.knnv.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 planten@tilburg.knnv.nl
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 stadsnatuur@tilburg.knnv.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 – 5362107 vogels@tilburg.knnv.nl
Zoogdieren:	Erik Korsten 013 – 5440376 zoogdieren@tilburg.knnv.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren tot 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg
Opzegging van het lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

De Oude Ley 2019, nr. 3

KNNV-nieuws	2
Agenda	4
De Ekster in het Noorderbos	12
De Lange Rekken	15
Plaggroep start jubileumactiviteiten	20
Pelikanen boven Mila 23, Een verslag van vogelen in de Donaudelta	22
Witte gij ut?	27
IVN-wandelingen	28

Ambities van de KNNV

Als KNNV-afdeling ben je nauw verbonden met de landelijke vereniging. Onlangs stuurde Bart Heijne, de landelijke voorzitter, een bijdrage over de ambities van de KNNV naar de afdelingen.

Daarin geeft het landelijk bestuur ook aan wat zij betekent voor de afdelingen. Wij willen deze ambities graag met u delen. Het landelijk bestuur van de KNNV heeft de ambitie om KNNV-afdelingen blijvend en nadrukkelijk te steunen bij hun activiteiten. Naast deze hulp aan afdelingen timmeren ze aan de weg om onze naamsbekendheid en onze invloed op natuurbescherming te vergroten. Zij wensen een KNNV die gerespecteerd wordt om haar natuurkennis en motivatie om de natuur te beschermen. Een KNNV die met beide benen in de maatschappij staat en die meetelt. Omdat vaak gevraagd wordt wat de landelijke vereniging betekent voor de afdelingen, heeft men dit op een rijtje gezet. Hieronder vind je een aantal voorbeelden van wat landelijk wordt gedaan voor de naamsbekendheid van de KNNV in zijn algemeenheid en wat specifiek voor de afdelingen wordt gedaan.

Activiteiten van de landelijke KNNV ten dienste van KNNV afdelingen:

1. Het maken en uitgeven van het kwartaalblad Natura voor de leden.
2. Samen met Antenna onderhouden van de landelijke KNNV-website.
3. Geven van gratis cursussen voor webmasters van de afdelingen.
4. Het 10 x per jaar maken van een landelijke Nieuwsbrief ter inspiratie voor de afdelingen. Iedereen kan zich hierop abonneren; zie bij uitgaven/digitale nieuwsbrief op de KNNV-website.
5. Het maken van een nieuwsbrief speciaal voor afdelingsbesturen.
6. Het afsluiten van collectieve verzekeringen, zodat ook afdelingen verzekerd zijn.
7. Het samen met soorten-organisaties maken van minicursussen.
8. Stroomlijnen van de ledenadministratie van afdelingen.
9. Een vraagbaak zijn voor de meest uiteenlopende vragen van afdelingen.
10. Promotie maken en helpen met het organiseren van de Week van de Veldbiologie van 1 tot 10 oktober 2019.
11. Ger van Zanen-vouchers à € 500,- ter beschikking stellen voor KNNV afdelingen.
12. Prachtige boeken van KNNV Uitgeverij voor het voetlicht brengen, die KNNV-leden met 10% korting kunnen kopen.
13. De Algemene Reiscommissie (ARC) organiseert sublieme reizen voor alle leden.
14. De Algemene Kampcommissie (AKC) organiseert oergezellige kampeervakanties.
15. De Kampeercommissie organiseert heerlijke korte vakanties.
Zo nodig helpen van afdelingen met statutaire zaken.
16. Bemiddelen bij onenigheid in afdelingen.
17. Expertise beschikbaar stellen over PR voor de afdeling.
18. Samen met Natuurpresentaties organiseren van Veldcursussen en samen met Floron wordt iedere december een botanische dag georganiseerd.

Nieuwe cursussen

Samen met de IVN-afdeling Tilburg organiseert de KNNV-afdeling Tilburg de komende maanden twee korte cursussen.

In september start een kennismakingscursus **Paddenstoelen** (3 cursusavonden en 3 excursies in de maanden september t/m

november). Op drie dinsdagavonden neemt José Langens, coördinator van de paddenstoelenwerkgroep, u mee in de wonderlijke wereld van de paddenstoelen. Zij vertelt over de bouw, de functie en de verschillende soorten paddenstoelen.

Maar het echte leren gebeurt tijdens de drie excursies waarin het leren kijken/waarnemen centraal staat: wat zijn de kenmerken van de paddenstoel? Op welke ondergrond groeit hij? Bij welke boom staat hij?, enzovoort. Al deze waarnemingen gezamenlijk maken het mogelijk de naam van de paddenstoel te achterhalen.

Meer informatie over de Paddenstoelencursus, evenals de mogelijkheid om u aan te melden, vindt u op de website van de afdeling onder 'Cursussen' / 'Cursusprogramma 2019'.

Van november tot en met februari wordt een kennismakingscursus **Wintervogels** verzorgd. De informatie over de cursus Wintervogels vindt u nog niet op de website omdat deze cursus nog in planning is.

Wilt u vroegtijdig geïnformeerd worden over de cursussen die de afdeling organiseert, zodat u zeker weet dat u kunt deelnemen, geef u dan op voor de **mailinglijst cursussen**.

U ontvangt dan, via de mail, een aankondiging wanneer er een nieuwe cursus start.

Aanmelden voor de mailinglijst kan op de website van de afdeling onder 'Cursussen' / 'Aan- of afmelden mailingslijst'.

De kennis van nu

Zoals u weet werd in mei 2018 het rapport gepresenteerd over de achteruitgang van de insecten. Inmiddels krijgt dit onderwerp veel aandacht. Het tv-programma 'De kennis van nu' besteedde op 22 mei jl. aandacht aan de achteruitgang van onze insecten. In het

eerste deel van de uitzending ziet u opnames die in De Kaaistoep zijn gemaakt.

In het programma wordt geprobeerd de oorzaak van deze achteruitgang te vinden.

Geen gemakkelijke opgave. Geïnteresseerd? Terugkijken kan via de website van 'De kennis van nu'. Aansluitend in de nacht van 23 – 24 mei waren Paul van Wielink en Theo Peeters te horen in de uitzending van 'Focus'. Ook deze uitzending is nog te beluisteren via de website van 'Focus'.

Agenda

Datum	Onderwerp
6 juli	Wandelen en varen op het Naardermeer
12 juli	Vrijdagwandeling door de Aschputten
22 juli	Maandagwandeling naar Vlijmens Ven
9 augustus	Vrijdagwandeling op de Kampina
16 augustus	Openbare excursie: De nacht van de vleermuis in Moerenburg
17 augustus	Dagexcursie Mariapeel
19 augustus	Maandagwandeling Hageven - De Plateaux
7 september	Wandeling langs de Hooge Raam en omgeving
13 september	Vrijdagwandeling in de omgeving van het Papschot
14 september	Gewestelijke excursie KNNV-afd. Breda
23 september	Maandagwandeling door landgoed Nemerlaer
11 oktober	Suskes Klompenpadje Beleven
19 oktober	Wandeling Maashorst

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

6 juli Zaterdag

Onderwerp	Wandelen en varen op het Naardermeer
Tijd	7.00 uur - hele dag
Locatie/Vertrek	Wagnerplein Tilburg, verzamelen voor de ingang van zwembad de Drieburcht.
Contact	De inschrijfdatum is al verstreken. Informatie bij Stella Wesel (☎06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Helder water, dicht moerasbos en drassige groene weiden tussen Amsterdam en Hilversum. Zeldzame dieren als de Otter en Purperreiger voelen zich helemaal thuis in dit beschermde natuurgebied. Het Naardermeer bestaat uit enkele meren, verbonden door vaarten en smalle sloten. Eromheen liggen moeras-bossen en weilanden met ondiepe plassen. Allerlei dieren en planten profiteren van deze natte omstandigheden. In het gebied broeden meer dan 75 soorten vogels. Een eeuw geleden wilde de gemeente Amsterdam een vuilstortplaats van het gebied maken. Daartegen kwamen natuurbeschermers Jac. P. Thijssen en Eli Heimans in verzet. Ze richtten in 1905 de Vereniging tot Behoud van Natuur-monumenten op en kochten het Naardermeer voor 160.000 gulden. Het aankopen en veilig stellen van natuur doen ze nog steeds. Daarnaast proberen ze de natuur ook te versterken. Bijvoorbeeld door verbindingen te maken tussen bestaande natuurgebieden. In 2013 verbonden ze met twee nieuwe natuurpassages onder de provinciale weg N236 het Naardermeer en de Ankeveense Plassen. Dankzij de nieuwe verbindingen met de Ankeveense Plassen vond de Otter begin 2017 zijn weg terug naar het Naardermeer. Dat was voor het eerst sinds vijftig jaar. Zijn terugkeer bewijst dat het goed gaat met de natuur hier, want een Otter stelt hoge eisen aan zijn leefomgeving. Ook Ringslangen, Reeën, Vossen en Hazen en zelfs de Das maken volop gebruik van de nieuwe natuurverbindingen.

De Purperreiger voelt zich thuis in het Naardermeer (foto Saxifraga-Luc Hoogenstein)

12 juli Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door de Aschputten
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	Langs de Mark, ten oosten van het recreatiedomein De Mosten, vind je het natuurgebied de Aschputten. Het gebied bestaat uit droge tot vochtige graslanden, poelen, bospercelen en enkele landschapselementen. Verspreid tussen de bossen liggen er enkele weilandjes met restanten van de vroegere natuurrijkdom. In de Aschputten zie je goed hoe de Markvallei eruit zag voor ze rechtgetrokken werd in de jaren '70. Het gebied ligt op een rij duinen die zich vroeger over een afstand van 2 tot 3 km uitstreckte op de flank van de vallei. De ruggen van die duinen werden de Aschputtenbergen genoemd, vandaar de naam De Aschputten. Aan de stuw op de Mark broeden bijna elk jaar Grote gele kwikstaarten en op de weidepalen verdedigen Roodborsttapuiten hun territorium. In de poelen vind je Poelkikkers, Vinpoot- en Alpenwatersalamanders. Tijdens de zomermaanden kan je de dieren gadeslaan vanaf een steiger bij een van de poelen. Het water van de poelen trekt ook verschillende libellensoorten en zeldzame planten zoals de Pilvaren aan.

22 juli Maandag

Onderwerp	Maandagwandeling naar Vlijmens Ven
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl). In verband met vervoer svp. opgeven wel/geen auto.
Omschrijving	Het Vlijmens Ven ligt in Vlijmen, aan de zuidkant van de Meerdijk en de Heidijk. Dit natuurgebied is een kwelwatergebied dat bestaat uit akkers, graslanden en bos. Het vormt ecologisch gezien één gebied met de Moerputten en het Bossche Broek ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch. Het landschap is de afgelopen jaren flink veranderd. De blauwgraslanden in het natuurgebied gaan zich de komende jaren verder ontwikkelen. Er ontstaat een prachtig gebied met zeldzame natte natuur. Om die kwetsbare natuur ook zichtbaar en deels toegankelijk te maken heeft Natuurmonumenten een speciaal Vlinderpad aangelegd. Hoewel het gebied van verdroging te lijden heeft gehad is er veel kwel voorhanden. Door het verwijderen van de bouwvoor kunnen daardoor weer natte en voedselarme omstandigheden ontstaan. Broedvogels zijn Buizerd en Havik en verder komt de Das voor in dit gebied.

9 augustus Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling op de Kampina
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Aan de zuidkant van de Kampina, daar waar de Beerze het heidegebied instroomt, liggen op een klein gebiedje verschillende leefgebieden: het stroomdal zelf, het bos en de heide met de vennen. Bij mooi rustig weer kunnen we nogal wat soorten vlinders tegenkomen, zoals ook de wat zeldzame IJsvogelvlinder. Bij het Winkelsven zien we mogelijk libellen, evenals water- en rietvogels.

16 augustus Vrijdag

Onderwerp	Openbare excursie: De nacht van de vleermuis in Moerenburg
Tijd	21.00 tot uiterlijk 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Begin van de Meierijbaan (bij Bastionhotel kruising Ringbaan Oost / Ringbaan Zuid)
Contact	Aanmelden kan door een mail te sturen naar: ✉zoogdieren@tilburg.knnv.nl, o.v.v. van <i>Vleermuizen in Moerenburg</i> . Vergeet daarbij niet te vermelden hoeveel personen er met u mee komen.
Omschrijving	In het kader van de Europese Nacht van de Vleermuis gaan we op zoek naar de vleermuizen in Moerenburg. Met vleermuisdetectors maken we de ultrasone geluiden van de vleermuizen hoorbaar en op verschillende plaatsen vertellen we over hoe vleermuizen leven. Naast de pruttelende Dwergvleermuis is er grote kans op tapdansende Laatvliegers, biebbobbende Rosse vleermuizen, ratelende Watervleermuizen en misschien ook wel een voorbij tjoepende zeldzame Meervleermuis. Voor volwassenen. Kinderen alleen onder begeleiding van een volwassene. Maximum 30 deelnemers, dus aanmelden is verplicht. Let op: bij regen gaat de excursie niet door.

Hopelijk zien we de Rosse vleermuis (foto Saxifraga-Kees Marijnissen)

17 augustus Zaterdag

Onderwerp	Dagexcursie Mariapeel
Tijd	9.00 - 17.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	<p>In dit oorspronkelijk hoogveengebied is tussen 1850-1950 turf gewonnen voor brandstof. De Mariapeel is, net als de Groote Peel en de Deurnsche Peel, gespaard gebleven en deze gebieden vormen nu samen een uniek hoogveengebied. Veenmossen, de belangrijkste planten van het hoogveen, groeien het beste in voedselarm water en bij een hoge en stabiele grondwaterstand. Omdat het waterpeil teveel schommelde ging hoogveen verloren, waarbij er bovendien veel CO2-uitstoot plaats vond. Om een stabiel waterpeil te krijgen heeft Staatsbosbeheer afgelopen jaren hoogveenherstelwerkzaamheden uitgevoerd. Er zijn kades en dammen aangelegd, stuwen geplaatst en sloten ondieper gemaakt. Zo kan het water niet meer weglekken. Ook zijn de overwoekerende uitheemse trosbesstruiken in het zuidelijk deel van de Mariapeel verwijderd. Zo kunnen unieke soorten hier weer groeien, zoals vele soorten veenmos, zonnedauw, Lavendelhei en wollegras. Om bosgroei tegen te gaan, zijn geiten en runderen ingezet. De Mariapeel kent vele water- en moerasvogels, maar ook de Roodborsttapuit, Zwarte specht en Wielewaal. Zelfs een bijzondere soort zoals de Kraanvogel komt er al voor. Verder voelen vele libellen en vlinders zich er thuis, evenals de Gladde slang. Lizette Koekkoek kent de Mariapeel. Met haar dwalen wij deze dag door het gebied.</p> <p>Wij maken een wandeling langs vaarten, vennen en golvende heidevelden, lopen door naald- en loofbossen en bovenal door uitgestrekte open gebieden. Stevig schoeisel is noodzakelijk, laarzen alleen bij heel nat weer. Hier komen wij geen horeca tegen dus picknicken we in de natuur. Na afloop kunnen we wel terecht in de IJboerderij (Willem III hoeve) of in een van de cafés in Helenaveen.</p>

19 augustus Maandag

Onderwerp	Maandagwandeling Hageven - De Plateaux
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl). In verband met vervoer svp. opgeven wel/geen auto.
Omschrijving	Hageven - De Plateaux vormt een internationaal natuurgebied van Natuurpunt en Natuurmonumenten. De Plateaux is bekend om zijn unieke vloeiveiden. De bloemenpracht met o.a. Brede orchis en Herfsttijloos is hier een streling voor het oog. Het Hageven is een mozaïek van verschillende soorten natuur. De flanken en de toppen van de duinen zijn de droogste gronden van het gebied. Buntgras en Ruig haarmos hebben het zand grotendeels gefixeerd. Het Turfven is een restant van een ringven, een uiterst zeldzaam type ven, waar veen als een dik tapijt op het wateroppervlak ligt. Jarenlang zijn de vennen gebruikt als visvijver, maar sinds de aankoop in 2004 is het beheer gericht op het herstel van de hoogveenontwikkeling. De omliggende hooilanden worden omgevormd naar heischrale graslanden, waar libellen en vlinders zich snel thuis voelen. Via een vogelkijkwand sla je ongemerkt de pleisterende vogels gade. Graafwespen, Tapuit, korstmossen, zandloopkevers en vlindersoorten, zoals de Heivlinder en het Heideblauwtje, profiteren van de uitbreiding van Hageven-De Plateaux. Je ziet er ook botanisch interessante soorten van de natte heide: Beenbreek, snavelbies, zonnedauw, Klokjesgentiaan en het Gentiaanblauwtje. In het Hageven-Plateaux vind je Kempense heidelibel, Bandheidelibel, Beekoeverlibel en Bronlibel. Laarzen of stevig schoeisel zijn aan te raden bij regenweer.

7 september Zaterdag

Onderwerp	Wandeling langs de Hooge Raam en omgeving
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	De Hooge Raam is een ijzerrijk beekje ten zuiden van Grave. Het stroomdal en de oevers van de beek zijn 9 jaar geleden teruggegeven aan de natuur. De beek meandert weer, er zijn bever- en dassporen, veel struweelvogels, vlinders en libellen, planten als Heermoes en Zenegroen. De ontwikkelingen worden nauwlettend gevolgd door Harrie van Grinsven, onze gids van vandaag. Het zijn niet bepaald gebaande paden die hij bewandelt of zoals hij zelf zegt, 'het is niet voor risicomijders'. Bij nat weer zijn laarzen nodig.

13 September Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling in de omgeving van het Papschot
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	De Rovertse Heide werd, net als veel andere heidegebieden op zandgrond, tussen 1910 en 1940 vrijwel geheel ingeplant met bos, met naaldhoutsoorten zoals Grove den, Corsicaanse den en Douglasspar. Het gebied tegen de Belgische grens rond het ven Papschot bleef echter gespaard. Momenteel wordt het gebied beheerd door Het Brabants Landschap met het doel om opnieuw vochtige heide te laten ontstaan met Klokjesgentiaan en Witte snavelbies. Wulp en Wintertaling broeden hier, terwijl Groenpootruiter, Zwarte ruiter, Tureluur en Oeverloper hier eveneens verblijven. Een geheimzinnige naam Papschot. Sommigen brengen de naam met 'paap', kloosterling in verband.

14 september Zaterdag

Onderwerp	Gewestelijke excursie KNNV-afd. Breda
Tijd	9.00 - 16.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl). Geef je op vóór 7 september. In verband met de organisatie en de ruimte. Voor wie op eigen gelegenheid wil komen is de plaats van samenkomst Boerderij Wolfslaar, Wolfslaardreef 95 in Breda.
Omschrijving	Ontvangst met koffie en gebak vanaf 9.30 uur. Aanvang programma 10.00 uur. Geef je dan op vóór 7 september bij breda@knnv.nl. Het wordt meer een themadag, waarbij natuur in de stad en het stedelijk gebied centraal staat. In de ochtend zal de nieuwe stadsecoloog van Breda, Merlijn Hoftijzer, vertellen wat er in de gemeente Breda op dit gebied zoal gedaan wordt. Al vanaf de tachtiger jaren is de gemeente Breda zeer bewust bezig met groen beleid, wat tot mooie resultaten heeft geleid. Hoe ver staat het nu, wat is onlangs gerealiseerd en wat zijn de verdere plannen/wensen. Na dit verhaal gaan we een paar markante plaatsen met bijzondere natuur in de gemeente Breda bezoeken, en dat zoals o.a. het onlangs ingerichte nieuwe beekdal van de Gilzewouwerbeek.

23 september Maandag

Onderwerp	Maandagwandeling door landgoed Nemerlaer
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Een kasteel, statige lanen, flink wat stromend water; Landgoed Nemerlaer, verleent haar naam aan de Nemer, de beek die door het landgoed stroomt. Een laar of laer was een open plek in het bos, vrij vertaald betekent Nemerlaer dus een open plek in het bos aan de Nemer. Op het landgoed is van alles te zien, zowel architectuur als natuur. Het slot is verbouwd in de stijl van de neogotiek. Rond het kasteel broeden Kleine bonte spechten en Wielewalen en rond het water van de Nemer zit de Grote gele kwikstaart. In het gebied zijn ook Reeën te bewonderen.

11 oktober Vrijdag

Onderwerp	Suskes Klompenpadje Beleven
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	In het kader van de restauratie van het Oud Kempisch landschap is deze voormalige landbouwgrond vanaf 2009 omgetoverd tot een natuurgebied. Brabants Landschap heeft grond afgevoerd, waardoor de oorspronkelijke vennen weer tevoorschijn kwamen. Boeren mogen vee weiden en gewassen verbouwen op voorwaarden die Brabants Landschap stelt. Dit komt de natuur ten goede. Tijdens de wandeling kunnen we watervogels (o.a. Geoorde fuut, Dodaars), roofvogels, vlinders, Vlasbekje en Duits viltkruid tegenkomen.

19 oktober Zaterdag

Onderwerp	Wandelexcursie Maashorst
Tijd	8.30 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Johan van Laerhoven (✉ thesnowfox@outlook.com of ☎ 06-33737970) vóór donderdag 17 oktober.
Omschrijving	We wandelen de Kanonsbergroute die de vele verschillende landschappen die de Maashorst bevat verbindt. Van heide naar een oud pioniersbos en over korte graslanden maken we een wandeling, waar het zien van de verschillende grazers een leuke bijkomstigheid kan zijn. Mogelijke soorten die we ontmoeten zijn de Exmoore pony's, Taoussen en mogelijk zelf Wisenten. Circa 8 km.

Ad Kolen

Zwart-witte vogel

Om een Ekster te zien hoef je geen verrekijker te gebruiken. Een middelgrote zwart-witte luidruchtige vogel is de korte maar duidelijke omschrijving van de soort. In het stedelijk gebied is de Ekster talrijk. Daardoor is zijn geluid algemeen bekend. Het gesjaker en geratel is onmiskenbaar, daar hoef je de vogel niet eens voor te zien. Het zijn zeldzame momenten, maar enkele keren heb ik een Ekster horen zingen. Aan het einde van de winter of vroeg in het voorjaar laat hij soms zijn zacht voorgedragen fluisterzang horen. Het is ontroerend deze rauwe vogel voor zichzelf te horen frazelen of voor het wijfje in de buurt. In detail heeft het verenkleed van de Ekster veel meer dan het zwartwit beeld. De lange staart is groen, wat varieert tot zwart bij wisselende lichtinval. Zo wisselt ook het blauw in de vleugels en het zwart in de rest van het verenkleed als het licht er anders op valt. In de vlucht is het meestal nauwelijks te zien, maar de veren in de vleugels zijn zeer gedetailleerd getekend. De slagpennen, zowel de grote als de kleine, zijn grotendeels wit. Aan het uiteinde zijn ze met een dunne zwarte lijn omzoomd: een prachtig detail.

Eksternest De Fallastraat Tilburg (foto Ad Kolen)

Negen ondersoorten

De Ekster behoort met ruim honderd andere kraaiachtigen tot dezelfde familie als de Kraaien (Corvidae). Ze vallen onder de grote orde van de zangvogels (Passeriformes). Er bestaan veertien vogelsoorten met de naam Ekster. De bij ons bekende Ekster (*Pica pica*) komt uit het zelfde geslacht als de zeldzame Arabische ekster (*Pica asirensis*) en de Geelsnavelekster (*Pica nuttalli*) uit Noord-Amerika. De 'gewone' Ekster komt in nagenoeg geheel Europa en ook in Azië, Afrika en Noord-Amerika voor. In zo'n groot verspreidingsgebied zijn er verschillen in formaat en verenkleed. Naast de oorspronkelijk beschreven *Pica pica*, de nominaatsoort, zijn nog negen ondersoorten bekend.

De Ekster staat onder druk

De gegevens van de eerste broedvogelatlas (1973-1977) laten een flinke populatie (50.000-100.000 broedparen) en een ruime verspreiding over het land zien. Alleen in de echt open gebieden - de Waddeneilanden, de Delta en Flevoland - ontbreken ze in die tijd. De Ekster was lang een verguisde vogel. In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw is er een enorme jachtdruk. Afschot, het doorschieten van nesten, vergiftigingen, vangkooien, klemmen; alles is aangewend. Ondanks een enorme druk op de vogel tierde hij welig in allerlei landschappen. Lokaal treden er in de tachtiger jaren veranderingen op. Halverwege de jaren negentig zijn bossen, besloten cultuurland zonder boerderijen en heidevelden in het binnenland door de Ekster verlaten. Ook in halfopen cultuurland nemen de aantallen af. De vestiging van Havik en Buizerd wordt als oorzaak gezien en ook de verdere intensivering van het gebruik van het agrarisch landschap pakt waarschijnlijk ongunstig uit voor de Ekster. De Zwarte kraai en vermoedelijk ook de Kauw zijn voor de Ekster voedselconcurrenten. Niet te onderschatten is de druk die Zwarte kraaien op broedende Eksters uitoefenen. Ze roven eieren en jongen, plunderen nesten en nemen nesten in beslag. De huidige (2013-2015) populatie Eksters bestaat uit 45.000-65.000 broedparen (bron: sovon.nl). In een ruime cirkel rondom Tilburg is de Ekster buiten het bewoonde gebied behoorlijk schaars. Dat ervaar ik al jaren.

Figuur 1: alle waargenomen eksters van alle tellingen per jaar opgeteld met het totaal boven de kolom.

Verhuisd

Ik woon op goed 1,5 km afstand van het midden van het Noorderbos, met zowel aan de voorkant als vanuit de keuken ruim zicht over de omgeving. Nagenoeg dagelijks, meestal van achter het glas, zie of hoor ik Eksters. Al vroeg in het jaar is er zicht op meerdere nesten. Daar zijn ook 'speelnesten' bij. Het 'bebroede' nest is door de grootte en het gebruik wel te herkennen. Dit alles staat in sterk contrast met de aanwezigheid van de Ekster in het Noorderbos. Eksters zijn daar gedurende de gehele tellingenreeks in beperkte aantallen waargenomen. Vooral de laatste jaren (2013-2017) vallen de totaalaantallen erg laag uit, amper 10 stuks per jaar. Over de 15 teljaren komt het totaal aantal waargenomen Eksters uit op 503 exemplaren. Aan het begin van de tellingenreeks stijgen de aantallen vrij fors. Na enkele jaren nemen ze weer af tot het huidige lage niveau, zie figuur 1. De oorzaak ligt niet bij het toenemen van predatoren als Zwarte kraai en Buizerd. Hoewel de aantallen van beide soorten schommelingen vertonen, zijn ze niet flink toegenomen. Zoals uit eigen waarnemingen in de omgeving is vastgesteld, zoeken Eksters steeds meer de mensen op. Het bouwen van nesten dicht bij huizen en gebouwen en vaak laag in bomen en struiken, weerhoudt Zwarte kraaien ervan ze te plunderen. Aanvallen op eksternesten door Zwarte kraaien komen in mijn woonomgeving maar sporadisch voor.

Figuur 2: alle vastgestelde territoria van Eksters per jaar met de totalen boven de kolom.

De aantallen vastgestelde territoria zijn ook niet hoog, zie figuur 2. Ze gaan gelijk op met de vastgestelde aantallen per jaar. Sinds 2013 ontbreekt de Ekster als broedvogel in het Noorderbos.

De Lange Rekken

Guido Stooker

Land- inrichtings- project

Ergens verscholen tussen Dongen, Rijen en Tilburg-Reeshof ligt een natuurgebied in wording: De Lange Rekken. Totdat de ruilverkaveling midden 80-er jaren van de vorige eeuw het landschap ter plekke op z'n kop zette, was dit een uitgestrekt open en vooral nat graslandgebied. Er kwamen nog veel weidevogels voor en in de winter trok het deels geïnnundeerde terrein veel ganzen aan, waaronder Taigarietganzen. Door het landinrichtingsproject veranderde het landschap van een open poldergebied in een meer kleinschalig cultuurlandschap. De vroegere vochtige hooilanden maakten plaats voor droge weilanden en akkers. Veel sloten en greppels werden gedempt. Langs wegen werden bomen aangeplant. De laagste en natste gronden werden bebost. Dit is nu het Staatsbosbeheer-reservaat De Rekken.

Het gebied kent nog enkele brede sloten met kwelplanten (foto Guido Stooker)

Ganzen- gebied

Na die herinrichting nam de stand van de oorspronkelijke 'boerenlandvogels' snel af. Daarentegen namen door de bebossing en boomsingels de algemene bos- en ruigtevogels juist toe. Ondanks deze ingrepen bleef het gebied van de Lange Rekken op provinciaal niveau de planologische status als ganzengebied behouden. Dat is een belangrijk gegeven, want zo'n tien jaar geleden werd het oostelijk gelegen deel van De Lange Rekken door de aanleg van de noordwestelijke rondweg - Burgemeester Letschertweg - doorsneden. Door deze ingreep was natuurcompensatie voor de verloren natuurwaarden verplicht. Daartoe kocht de gemeente Tilburg ca.20 ha aaneengesloten landbouwgrond met als doel er een vogelreservaat in te richten. Het aangekochte terrein ligt binnen de gemeente Gilze-Rijen(!) en grenst aan het huidige Staatsbosbeheer-reservaat. De inrichting van het vogelreservaat zal waarschijnlijk in 2020 plaatsvinden en is gericht op het ontwikkelen van een soortenrijk weide- en akkervogelgebied. Het gehanteerde waterpeil zal onafhankelijk worden gemaakt van de agrarische omgeving (eigen peilregiem) en het beheer gaat bestaan uit permanente hooilanden, kruidenrijke graslanden en enkele 'vogelakkers'.

Gele kwikstaart heeft meer interesse in ruige akkerranden (foto Frans Stoop)

Vrijwillige weide- en akkervogelbescherming

Rondom het toekomstige vogelreservaat liggen particuliere cultuurgronden van een zestal agrariërs. In het vogelreservaat van de gemeente zal het beheer geheel afgestemd worden op het realiseren van optimale terreincondities voor weide- en akkervogels. Het kan daardoor als kerngebied gaan functioneren voor de omringende particuliere gronden. Dat specifieke vogelbeheer is op landbouwgronden in particulier eigendom natuurlijk niet mogelijk. Daarom is dit jaar een samenwerking gestart tussen de KNNV-afd. Tilburg en de Weidevogelgroep (WVG) Chaam-Alphen en Gilze-Rijen. De coördinator van dit project is Maaïke Riemsdag. Samen gaan we proberen in het kader van de vrijwillige weide- en akkervogelbescherming op de gronden van de omringende agrariërs de 'bescherming van boerenlandvogels op particuliere gronden' te stimuleren. De groep bestaat uit Frans Stoop en mijzelf van de KNNV en Loek ter Horst, Johan Broers en Cor van Dongen van de WVG.

Frans en ik hebben daarvoor in het afgelopen voorjaar een specifieke weidevogelcursus gevolgd. Concreet bestaat het 'werk' van ons onder meer uit het markeren van legfels om ze te beschermen tegen vroegtijdige beheerwerkzaamheden door de boer, het regelen van vergoedingen voor randenbeheer en/of later maaien van (delen van) percelen. Als alle boeren in het gebied meedoen is het wellicht mogelijk om op termijn op een oppervlakte van ruim 100 ha een deel van de vogelkundige waarden van vroeger weer enigszins te herstellen. Het afgelopen voorjaar zijn op het bouwland voor het eerst een zestal Kievitsnesten gemarkeerd. Van een tiental andere nesten van Kieviten, Scholeksters en Wulpen is het broedsucces gevolgd. Ook is er tegen een onkostenvergoeding een strook van ca. 4000 m² te maaien grasland uitgespaard omdat ter plaatse een Wulpennest werd vermoed. Een en ander gebeurt conform een provinciale subsidieregeling, welke via het Coördinatiepunt Landschapsbeheer van het Brabants Landschap wordt gecoördineerd.

Het 'Jaar van de Wulp' ook in de Lange Rekken (foto Guido Stooker)

Wat kunnen we verwachten?

Als u dit leest is het midzomer en zijn de voorlopige resultaten van onze vogelobservaties en broedvogelkarteringen, op enkele typische late soorten (o.a. Kwartel) na, min of meer bekend. Ikzelf karteer het nu nog niet ingerichte vogelreservaat al een aantal jaar achtereen middels de BMP-methodiek (BMP-A: alle soorten). Dit jaar zijn daar dus de vogeltellingen van de omringende agrarische gronden bijgekomen. Deze laatste bestaan niet uit het karteren van territoria, zoals in het vogelreservaat gebeurt. Het zijn hier meer terloopse waarnemingen van broedverdachte weide- en akkervogels tijdens de wekelijkse observaties, uitgevoerd door genoemde vrijwilligers vanuit de randen van het gebied en vanaf de hogere donk die midden in het gebied ligt. Het spreekt vanzelf dat dat wat minder nauwkeurig is en dat daarbij dus ook een aantal kleinere zangvogels worden gemist. We moeten natuurlijk niet verwachten dat hier binnen een paar jaar Grutto en Tureluur komen broeden. Wel lijkt het aantal broedparen van de Kievit langzaam toe te nemen. Van zeker 5-6 Kievitslegsels is vastgesteld dat ze jonge Kieviten hebben voortgebracht. Er werden bij elkaar tenminste een tiental Kievitsjongen gespot. Helaas is er ook bij tenminste drie Kievitsnesten predatie door vogels, waarschijnlijk Zwarte kraaien, vastgesteld. Van enkele nesten wordt vermoed dat zij door Vos of een kleine marterachtige zijn leeggeroofd. Voor Frans en mijzelf is het erg leerzaam om van weidevogelkundigen aan de hand van achtergebleven eischalen of verstoorde nesten te leren wat het broedsucces of de oorzaak van mislukking van het broedsel is geweest.

Al wat oudere pul van Kievit zoekt dekking van ploegspoor (foto Guido Stooker)

Vogel lief en leed

Ook de Scholekster is in kleine getalen als broedvogel op de akkers aanwezig. Al jaren achtereen worden er steeds weer jodelende Wulpen in het gebied waargenomen en dit jaar is er dankzij intensief speurwerk van de groep tenminste één succesvol broedpaar vastgesteld. Dat is een mooie start voor de vrijwilligersgroep in 2019, het *Jaar van de Wulp*. Jammer genoeg werden bij het maaien twee pullen gedood, maar de overgebleven twee pullen zijn veelvuldig gezien en lijken de kwetsbare juveniele periode overleefd te hebben. Er werd meermaals nog een derde adulte Wulp gesignaleerd, maar of die tot een broedpoging is gekomen, kon niet worden vastgesteld. Elk jaar worden er 1 of 2 koppeltjes Patrijs gesignaleerd. Echter dit jaar niet. Maar de jaarlijks terugkerende kwartelroep is inmiddels al wèl weer gehoord. Opvallend is het aantal koppeltjes Gele kwikstaart in het terrein. Op grond van de kartering en de tellingen komen we uit op zeker 6 broedpaartjes verspreid over het gehele gebied. Daarnaast ook nog een territorium van Veldleeuwerik, tegenwoordig toch ook een zeldzame gast, enkele territoria van Graspieper en Grasmus en een succesvol broedpaartje Roodborsttapuit. Al met al een aangenaam voorjaar voor ons in De Lange Rekken.

Roodborsttapuit prefereert ruige perceelrandjes met opslag (foto Guido Stoker)

Plaggroep start jubileumactiviteiten

Berry Staps

35 jaar jubileum

De plaggroep viert dit jaar haar 35 jarig jubileum. Er zijn al diverse activiteiten gepland. Zo is er een boekje samengesteld over 35 jaar plaggen; dat zal op 10 augustus worden gepresenteerd. Ook willen we in het najaar nog een samenwerkdag organiseren met andere plaggroepen. Op 6 april heeft de eerste activiteit van het jubileumjaar plaatsgevonden op de prachtige locatie 'Sterrenbos',

Wandeling bij Sterrenbos (foto Berry Staps)

Ontvangst in Sterrenbos

Op Sterrenbos zijn we gastvrij ontvangen door Toos en Leo van Zeeland. Onder het genot van koffie en gebak werd de planning van de dag toegelicht. We zijn eerst een eeuw teruggegaan in de tijd om te ervaren hoe brood gebakken werd in het oude bakhuisje.

Een aantal vrijwilligers hielp de bakker bij het voorbereiden van de broden. Geheel in traditie werd de broodoven opgestookt met een 'mustert', want zonder een warme oven, geen brood. De andere vrijwilligers gingen dus musterts maken. In het begin wat onwennig maar al gauw ontstond er een geoliede mustertproductielijn. Alsof het gepland was, was het brood klaar en was de hoop wilgentakken omgevormd tot musterts. Het resultaat was een variatie van heerlijk geurende broden die op de traditionele manier gebakken zijn. Het heerlijke warme brood is direct aangesneden en geproefd tijdens de lunch. Na de lunch hebben we een mooie wandeling gemaakt rond de kastelen Haanwijk en Oud Herlaar. Ook hier waan je je in lang vervlogen tijden met meanderende riviertjes, oude kastelen, militaire stellingen en het prachtige coulisselandschap. De dag werd afgesloten met een gezellig drankje op het terras van 'Sterrenbos'. Het was een goede start van het jubileum jaar.

Mustert maken voor in de oven (foto Berry Staps)

Ambachtelijk gebakken brood (foto Berry Staps)

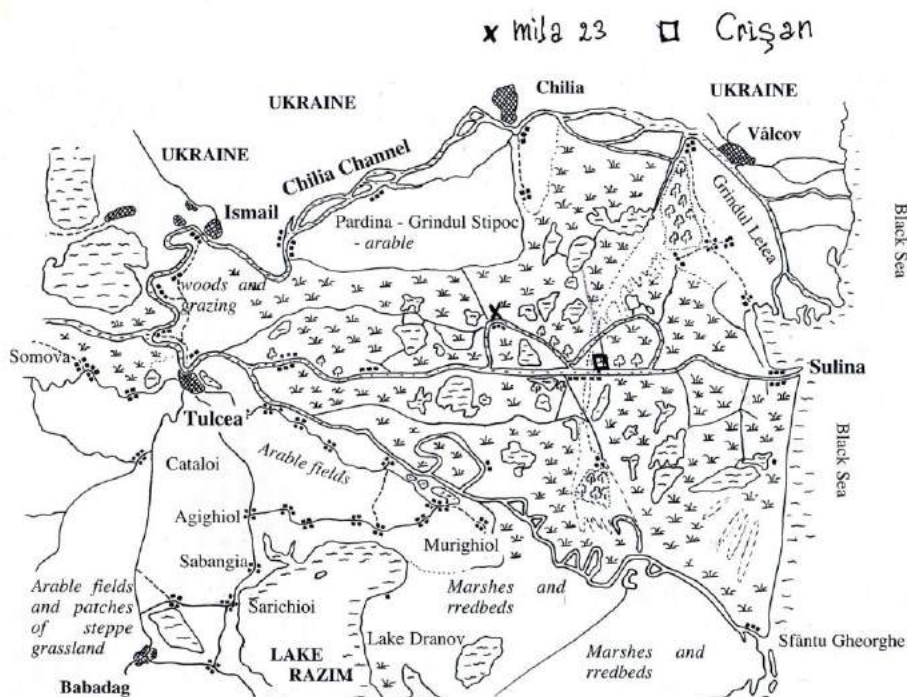

Pelikanen boven Mila 23

Een verslag van vijf dagen vogelen in de Donaudelta

Ad Kolen

Een eerder bezoek aan de Donaudelta in 2015 viel letterlijk in het water. Een tweedaagse tocht door dit uitgestrekte waterrijke gebied met rivierarmen, moerassen, kanalen, enorme rietvlakten en grote eilanden verregende toen totaal. Ondanks de slechte weersomstandigheden was het arsenaal aan vogels hoog in aantal zowel als soorten. Een geweldige ervaring die ik graag onder betere omstandigheden wilde overdoen. Vandaar de boeking van deze reis bij Agro Natura, een kleine reisorganisatie die haar reizen minder milieubelastend probeert te organiseren. Samen met reisgenoot Stan Godschalk en zes andere landgenoten sluiten we op maandag 29 april 2019 in Boekarest aan bij een internationaal gezelschap, bestaande uit Duitsers, Fransen, Polen, een Belg en ook enkele dagen drie Roemenen. Een leuk gevarieerd gezelschap waarmee we gezamenlijk eten en in de dezelfde hotels en pensions overnachten.

Kaartje Donaudelta

Twee boten vogelaars

We overnachten eerst in een hotel in Tulcea, een stad in de zuidoosthoek van de Donaudelta met ruim 100.000 inwoners. De volgende dag, dinsdag 30 april 2019, schepen we in voor de eigenlijke reis. Twee kajuitboten van circa 15 meter worden ingezet om ons door het gebied te loodsen. De Nederlanders met de Roemeense vogelgids Crsitian op de ene boot. De andere boot wordt bestuurd en begeleid door de Roemeense reisleader Mihai Baciu, een joviale druktemaker met een enorme kennis van de Donaudelta en de vogels. De begeleiders spreken vloeiend Engels, Frans en ook Duits. Slapen doen we in pensions in kleine dorpen in de Delta. Al kort na het vertrek ervaren we de enorme vogelrijkdom van het gebied. Varend door een smal kanaal met steile oevers en overhangende begroeiingen vliegen de IJsvogels ons als het ware om de oren. In minder dan een half uur zien we tientallen van deze kleurige vogels voor of langs de boot wegvliegen. Ik schat het aantal op ruim 25, anderen komen nog hoger uit. Soms blijven ze naast de boot zitten: een feest voor de vele fotografen in het gezelschap. Twee aardige Roemeense dames (echtgenote van de reisleader en haar vriendin) verzorgen aan boord van het 'moederschip' dagelijks een geweldige warme lunch. Terwijl we geruime tijd stilliggen aan de rand van een groot meer, maken we met een kleine boot uitstapjes naar een aalscholverkolonie. We varen onder tientallen aalscholvernesten met al flinke jongen door. Ook zien we nesten van Blauwe reigers en die van een Kwak. Om half zeven in de avond wordt circa 50 km verderop langs het Sulinakanaal in het dorpje Crisan afgemeerd. Uit het rietveld achter het pension klinkt de zang van de Sprinkhaanzanger en laten Boomkickers en Roodbuikvuurpadden zich massaal horen.

Vorkstaartplevier

Na een voor mij redelijke nachtrust verken ik - en met mij meerdere reisgenoten - al vroeg in de ochtend de omgeving. Aan deze kant van het kanaal is dat niet meer dan een lange zandweg tussen het kanaal en de erachter gelegen rietvlakte. Deze woensdagmorgen 1 mei varen we vroeg weg. Een langzame tocht door rustige kanalen en langs meren, met veel ruimte om de aanwezige vogelsoorten te bekijken. Het tweepersoonszitje op de punt van de boot is de meest ideale plek daarvoor. Hoger staande op het voor- of achterdek is er goed zicht op de uitgestrekte rietvelden. Daaruit klinkt soms het bescheiden karrekarekiet van de Kleine karekiet maar veel vaker de harde welluidende versie van de Grote karekiet. Die laat zich diverse malen goed zien, tot vreugde van de fotografen. Een aantal vogelsoorten zijn zeer algemeen in de Donaudelta. Naast de IJsvogel die we nagenoeg overal horen en zien, verschijnen ook vaak Aalscholver, Ralreiger, Koekoek, Kleine zilverreiger, Dwergaalscholver, Roodhalsfuut, Witwangstern, Bosruiter, Zwarte ibis en Grijskopspecht. Het doel van de tocht vandaag is Letea, een groot eiland noordelijk van Crisan tegen de grens met Oekraïne. Het Leteabos is al zo'n 100 jaar oud. Het meest verrassende is het aangrenzende half begroeide stuifzandgebied. Gelijkenis met de Loonse en Drunense Duinen is gauw bedacht. Het is een onverwachte ervaring om dit type landschap hier aan te treffen. Speciaal is ook de Vorkstaartplevier, voor velen een nieuwe soort. Hij laat zich goed bekijken. Later aan boord wordt de nationale drank Pálinka (sterke vruchtenbrandewijn) geschonken om dit te vieren.

Dag 3

Op donderdag 2 mei is iedereen al voor het ontbijt actief: twee roepende Grijskopspechten en een op het pad voor het pension foeragerende Zwartkopgors zie je niet iedere dag! Langzaam varend zien we later aan de zanderige oevers van een kanaal o.a. Kempmaan, Zwarte ruiters, Tureluur, Grutto en Oeverloper. Het doel is vandaag het eiland ten zuiden van Crisan. Het eiland is met bomen beplant. Zover komen we echter niet. We stappen uit bij een oud en vervallen fabriekscomplex. De bijbehorende ondiepe plassen zijn het werkelijk doel. Ze zijn rijk aan vogels zoals Kluut, Steltkluut, Kleine strandloper, Oeverloper, Bosruiter, Grutto, Zwarte ruiters, Tureluur en Groenpootruiter. Een mannetje Roodpootvalk komt even bij op een bovengrondse leiding met een prooi in een klauw. Verder varende stapelen de mooie waarnemingen zich op. Zeearenden worden hier dagelijks gezien en vandaag zwermen er flinke aantallen Huis- en Oeverzwaluwen rondom een volwassen exemplaar. Op een groot meer zien we naast de eerder aangetroffen Witwangstern ook Witvleugel- en Zwarte stern. Een verrassing is de ontdekking van een op het water dobberende Reuzenzwartkopmeeuw. Een enorme vogel die maar iets kleiner is dan de Grote mantelmeeuw.

Reuzenzwartkopmeeuw (foto Ad Kolen)

Mila 23

De komende twee nachten slapen we in het dorp met de merkwaardige naam Mila 23. Het geeft de afstand aan - 23 mijl - vanaf dit punt van het Sulinakanaal naar de monding van de rivier. Al vele malen eerder deze week, maar ook nu vanuit het dorp, zien we zwermen pelikanen in de lucht. Vandaag, vrijdag 3 mei 2019, gaan we op zoek naar de Roze pelikaan. Ruim 5 kilometer oostelijk van Mila, in het Lacul Radacinos, broedt een kolonie Roze pelikaan. Dit broedgebied is afgesloten. Foerageren doen ze in de omgeving, zoals het aangrenzende Lacul Trei lezerne. Met een kleine boot kunnen we ze langzaam varend tot op korte afstand naderen en goed bekijken. Een deel van de honderden vogels vliegt uiteindelijk op, maar flinke aantallen komen weer tot rust en gaan door met foerageren. Op het meer bevinden zich naast de pelikanen ook grote hoeveelheden Aalscholvers. Ook deze zijn op jacht naar vis. In Nederland heb ik vaker waargenomen dat Aalscholvers in groepen op vis jagen. Op het Markermeer onder andere zag ik ze in linie achter vissen aangaan. Andere vogels, zoals meeuwen, pikten de ontsnappende vissen achter de linie op. Hier zien we de pelikanen profiteren van de vismethode van de Aalscholvers. Soms ontstaan er conflicten tussen de pelikanen, als er een vis voor de bek van een andere pelikaan wordt weggekaapt. Het is een geweldige ervaring deze reusachtige vogels van dichtbij te kunnen bewonderen. De Roze pelikaan is voornamelijk wit met een roze gloed. De Engels benaming is 'white pelican'. In dit gezelschap zijn de vogels vaak in het Engels benoemd, een leerzame bijkomstigheid. De 'Dalmatian pelican' is de benaming voor de Kroeskoppelikaan, een opvallende naam die echt wel blijft hangen. Die zagen we ook enkele malen in kleine aantallen. Op hetzelfde meer treffen we opnieuw de Reuzenzwartkopmeeuw, nu in de - volgens de gidsen - ongekende hoeveelheid van tientallen exemplaren.

Roze pelikaan in Donaudeelta (foto Ad Kolen)

Zwarte Zee

Op zaterdag 4 mei varen we terug naar Tulcea en doen we nog veel leuke waarnemingen onderweg, waaronder een nest met jonge Zeearenden en tot tweemaal toe, op ver uiteen liggende locaties, een Zwarte specht. De nog niet genoemde Bonte kraai is een van de meest voorkomende vogels in de delta en ook de Ringmus is er vaak te zien. Niet te vergeten, de enige waargenomen kiekendief, de Bruine kiekendief, is met vele tientallen paren een vaste broedvogel in de Donaudelta.

De laatste hele dag in Roemenië is er een excursie per bus naar het Macingebergte en bezoeken we de Zwarte Zee. Een lange dag in een krappe bus maar wel met leuke waarnemingen. In een kloof in het gebergte zijn 3 Scharrelaars en 4 verschillende soorten tapuiten een prachtige aanvulling. Een vervallen fabrieksterrein met ondiepe plassen is goed voor meerdere niet alledaagse vogelsoorten zoals Krombekstrandloper, Kluut, Steltkluut en een paar Roodpootvalken bij een nest. De Zwarte Zee, met witte schuimkoppen en schelpstranden omzoomd met de witte bloemen van de Zeekool, vormt een prachtig afsluitend plaatje van deze mooie vogelreis.

Vadu bij de Zwarte Zee met bloeiende Zeekool (foto Ad Kolen)

Rob Vereijken

Kruisjes door hoornaar- vraat?

Edith Simon uit Helvoirt heeft gereageerd op de vraag over de littekenachtige plekken die Ron Felix op de wilgentakken in de Kaaistoep had gezien. Edith weet ook niet zeker wat het is, maar ze weet wel dat Hoornaars aan hout knabbelen. Dat verzamelde schraapsel gebruiken de wespen om het nest verder te bouwen.

Mogelijk dat zij happen uit de bast hebben genomen, waardoor de vreemde tekening is ontstaan. Zeker weten we het dus niet, dus aanvullingen blijven wenselijk.

Hars- fenomeen

Theo Peeters was op 4 mei in een naaldbos in de buurt van Epe op de Veluwe. Op een dennenstam zag hij een heel bijzonder harstorentje met een duidelijke middengang. Hij denkt dat het door een dier is veroorzaakt. Maar ja, door welk dier dan, en waarom maakt dat beestje van zulke harsbouwsels?

Harsfenomeen (foto Theo Peeters)

Nieuwe reacties en vragen

Weet u nog meer over de vreemde kruisjes op de wilgenstaken of over de vreemde harshoopjes van Theo Peeters? Stuur antwoorden en natuurlijk ook nieuwe vragen of onbekende waarnemingen in. Berichten naar Rob Vereijken: ☎06-83125218 of ✉rob.vereijken@planet.nl. Reacties tot 20 augustus 2019 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 3e kwartaal van 2019. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info [✉natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 30 juni

Wandeling Invasieve exoten

Een exoot is een organisme dat van nature niet in Nederland voorkomt. Tijdens een wandeltocht in de Drijfbanen worden enkele invasieve exoten bekeken. Onderweg wordt er meer over verteld.

Tijd

10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt

Top Naeffdreef in Tilburg, tegenover huisnummers 12 en 14.

Dinsdag 31 juli

Zomeravondwandeling De Hoevens

Op Landgoed de Hoevens zijn volop openbare wandelpaden. Maar niet alle mooie stukken natuur zijn vrij toegankelijk. Speciaal voor deze wandeling hebben we toestemming gekregen om voor één keer het gesloten gebied te betreden.

Tijd

19.00 -21.00 uur

Vertrekpunt

Parkeerplaats Natuurbegraafplaats, Goorstraat 5a, 5131 RG, Alphen

Dinsdag 20 augustus

Zomeravondwandeling De Regte Heide

De Regte Heide ligt op een brede dekzandrug. De overgang van de hooggelegen, droge en voedselarme heide naar het natte, laaggelegen voedselrijke beekdal is zeldzaam en levert hoogteverschillen op van wel 5 meter.

Tijd

19.00 -21.00 uur

Vertrekpunt

Parkeerplaats Riels Hoefke, Het Hoefke, Riel

Zondag 29 september

Paddenstoelen in Gorp de Leij

Het kleine landgoed Gorp De Leij met het gelijknamig laantje staan garant voor een grote verscheidenheid aan paddenstoelen en zwammen in een prachtige herfstomgeving.

Tijd

10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt

Parkeerterrein hoek Gorps Baantje, Gorp aan de Leij

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

